

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi, zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Kolegijum RTS-a saopštio je da je Velimir Ilić, lider Nove Srbije, gostujući u emisiji "Upitnik" na ovoj televiziji 12. aprila, narušio standarde nastupa na Javnom servisu, vređajući poslanicu Jelenu Trivan, te da je zajedno sa poslanikom Nove Srbije, Miroslavom Markićevićem i dvojicom telohranitelja iz svoje pratnje, nastavio da vređa i preti Jeleni Trivan i nakon što je emisija završena. Kolegijum je odlučio da ne poziva u goste poslanike koji narušavaju standarde građanske pristojnosti i standarde RTS-a, te da zabrani ulazak u zgradu pripadnicima obezbeđenja bilo kojih političara, sem uz specijalnu policijsku dozvolu. Nova Srbija, sa druge strane, optužila je RTS da se „stavio u službu Demokratske stranke“ i nastavio „hajku i medijski linč“ na Velimira Ilića. Republičko javno tužilaštvo zatražilo je od RTS-a snimak emisije, a portparol tužilaštva Tomo Zorić najavio je da će biti saslušani i radnici obezbeđenja RTS-a na okolnost onoga što se dešavalo nakon emisije. Medji su preneli da je Jelena Trivan, nakon incidenta na RTS-u, dobila policijsko obezbeđenje.

Zakonom o radiodifuziji utvrđena je obaveza svakog emitera da obezbedi slobodno, potpuno i blagovremeno informisanje građana. Nosiocima javnog radiodifuznog servisa, istim zakonom, posebno je utvrđena dužnost da pri proizvodnji i emitovanju informativnih programa poštuju princip nepristrasnosti i objektivnosti u tretiranju različitih političkih interesa i različitih subjekata. Ne sporeći da su pretnje gostima koje mediji pozivaju u svoje emisije, objektivno podesne da ograniče slobodan protok ideja, informacija i mišljenja u javnim glasilima, i to tako što bi, između ostalog, uticale na medijske sagovornike da se ne odazivaju pozivima da učestvuju u programu, saopštenje Kolegijuma RTS problematično je sa više aspekata. Prvo, Zakon ne poznaje telo koje bi se zvalo Kolegijum RTS-a. Statut RTS-a poznaje Poslovni i Programski kolegijum RDU RTS-a, kao i Programski i Poslovni kolegijum Radija i Televizije. Ovo su, međutim, samo savetodavna tela. Postavlja se pitanje po kom osnovu savetodavno telo donosi odluke koje se tiču slobode urednika i novinara da samostalno kreiraju program i odlučuju koga će u program zvati. Takođe, postavlja se pitanje ko će propisivati standarde građanske pristojnosti i standarde RTS-a za potrebe primene odluke Kolegijuma RTS-a. Na kraju, na koji način će generalna i unapred doneta odluka da neko narušava standarde građanske pristojnosti i standarde RTS-a, uticati na dužnost RTS-a da poštuje princip nepristrasnosti i objektivnosti u tretiranju različitih političkih interesa i

različitih subjekata, u situaciji u kojoj se, npr. tretiraju interesi građana koje zastupaju upravo ti i takvi narodni poslanici. Saopštenje Kolegijuma RTS-a ne daje odgovor ni na jedno od ovih pitanja, i koliko god bilo izazvano neprihvatljivim ponašanjem Velimira Ilića, zapravo i samo po sebi predstavlja pretnju slobodi izražavanja.

1.2. Slobodan Pajkić, zaječarski ugostitelj i član Glavnog odbora Pokreta „Živim za Krajinu“ zaječarskog gradonačelnika Boška Ničića, pretio je Vladi Madžoskom, vlasniku „Timočke revije“ i njegovim saradnicima, Miljku Stojanoviću, šefu marketinga lista i Goranu Ristevskom, saopšteno je iz redakcije. Pajkić je navodno tražio da se ne objavljuje tekst koji je redakcija pripremala za naredni broj, a koji se ticao građevinskih radova koje je njegova supruga izvodila na zgradi u centru Zaječara i prodaji istog objekta Javnom stambenom preduzeću. Slobodan Pajkić izjavio je da jeste zvao Miljka Stojanovića, ali da nikome nije pretio, te najavio tužbe za klevetu i naknadu štete.

Zakonom o javnom informisanju, u članu 2. stav 4. predviđeno je da niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. U konkretnom slučaju, ukoliko se ispostavi da je pretnji zaista bilo, one su direktno bile usmerene na ograničavanje slobodnog protoka informacija.

1.3. Vršilac dužnosti glavnog i odgovornog urednika šabačkog nedeljnika „Glas Podrinja“, Ljubiša Đukić, zatražio je krajem aprila stalnu policijsku zaštitu. Đukić, koji uređuje „Glas Podrinja“ tek mesec dana, zaštitu je tražio zbog anonimnog pisma kojim mu se poručuje da će mu, ako ne podnese ostavku, stradati kćerka, inače učenica drugog razreda osnovne škole. Kako je preneo Tanjug, Ljubiša Đukić je povodom pretnji dva puta davao izjavu policiji. Detalji koji bi mogli da ukazuju na razloge zbog kojih se uredniku preti, nisu objavljeni.

U konkretnom slučaju postoje svi bitni elementi bića krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti iz člana 138 Krivičnog zakonika, kojim je predviđeno da će se onaj ko ugrozi sigurnost lica pretnjom da će napasti na život ili telo, njega ili njemu bliskog lica, biti kažnjen zatvorom do tri godine. Nakon prošlogodišnjih izmena Krivičnog zakonika, u slučaju kada se ugrožava sigurnost lica koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja i u vezi sa poslovima koje obavlja, zaprećena kazna je od jedne do osam godina zatvora. Ljubiša Đukić, kao vršilac dužnosti glavnog i odgovornog urednika „Glasa Podrinja“, jeste lice koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, a budući da su pretnje na Đukića usmerene upravo kao na urednika, i sa zahtevom da podnese ostavku na mesto urednika, u konkretnom slučaju bi se moglo smatrati da mu je sigurnost ugrožena u vezi sa poslovima koje obavlja.

2. Sudski postupci

2.1. Glavni i odgovorni urednik Čačanskih novina, Stojan Marković, obavezan je presudom Višeg suda u Čačku da plati lideru Nove Srbije Velimiru Iliću 180.000 dinara, na ime naknade nematerijalne štete nanete povredom časti i ugleda. Viši sud je našao da su Ilićeva čast i ugled povređeni humoreskom "Zanemoćali mandarin" i komentarom „Dolazi vreme za polaganje računa“, objavljenim februara 2009. godine. Urednika Čačanskih novina očekuje i suđenje u krivičnom postupku za iste tekstove, budući da je Ilić protiv njega podneo i privatnu krivičnu tužbu za klevetu. Stojan Marković najavio je žalbu Apelacionom sudu u Kragujevcu. U humoresci „Zanemoćali mandarin“, kaže Marković, ima mnogo toga u čemu bi mogao da se prepozna Velimir Ilić, ali mogu i drugi političari. Drugi tekst povodom koga je Marković osuđen, polemíše s čuvenom Ilićevom izjavom koju je dao dok je bio ministar, da bi tolerisao „kraduckanje“, u kontekstu činjenice da je jedan broj kadrova iz njegove stranke osumnjičen za različite zloupotrebe.

Bez želje da komentarišemo presudu koja je nepravosnažna, ukazali bi samo na dve okolnosti koje generalno mogu biti od značaja u ovom predmetu. Prvo, kako je humoreska zapravo pisano autorsko delo, Ustavom Republike Srbije, u članu 73. zajemčena je sloboda umetničkog stvaralaštva. Drugo, kako je Velimir Ilić političar, a kako je u periodu na koji se sporni komentar Čačanskih novina odnosi bio i ministar u Vladi Republike Srbije, to bi nužno morao biti u obavezi da pokaže viši stepen tolerancije prema medijskim tekstovima koji preispituju njegovu ulogu u određenim aferama u oblastima za koje je kao resorni ministar bio nadležan. O tome da li je o ovim načelima Viši sud u Čačku u dovoljnoj meri vodio računa, ostaje da svoj sud da drugostepeni Apelacioni sud u Kragujevcu.

2.2 Svetlana Ražnatović podnela je protiv dnevnog lista Press tužbu za naknadu štete koju je opredelila na iznos od 30 miliona dinara, a povodom izjave bivšeg ministra policije Radmila Bogdanovića, originalno objavljene u NIN-u, koju je ovaj list preneo, a u kojoj Bogdanović insinuira da je Arkanova udovica znala da će njen suprug biti ubijen. U spornoj izjavi Bogdanović, na pitanje kako danas gleda na ubistvo Željka Ražnatovića Arkana, odgovara: "Mnoge su mi tu stvari bile čudne još od prvog dana i policajcima sam i rekao, pođite vi i ispitajte zašto je Ceca sa sestrom otišla u butik, a on je ostao tu, ispred recepcije Interkontinentala da je čeka". Svetlana Ražnatović zbog ove izjave nije tužila ni NIN, niti samog Bogdanovića. U tekstovima koji je Press objavljivao povodom ove tužbe, spekuliše se i da je tužba direktna posledica Zakona o izmenama i dopunama Zakona o javnom informisanju usvojenog 2009. godine.

Apsolutno je nesporno da neprimereno visoki odštetni zahtevi, čak i pre nego što bi bili usvojeni, mogu uticati na pojavu autocenzure, koja je kao takva pogubna za ostvarivanje prava na slobodu izražavanja. Takođe je nesporno da, shodno važećim srpskim propisima, Svetlana Ražnatović u konkretnom slučaju ima pravo da izabere da li će tužiti onoga ko je dao spornu izjavu, onoga ko je tu izjavu inicijalno objavio, koga trećeg ko je istu izjavu kasnije preneo, sve njih zajedno ili samo nekoga. Ova tužba, međutim, nije direktna posledica Zakona o izmenama i dopunama Zakona o javnom informisanju usvojenog 2009. godine. Naime, navedenim izmenama se ni na koji način nije diralo u odredbe koje se tiču prava na ostvarivanje naknade nematerijalne štete. Ono što međutim jeste moguće je da su visoke kazne predviđene Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o javnom informisanju za prekršaje i privredne prestupe, u iznosima koji se kreću i do 10, odnosno 20 miliona dinara, uticali na tužioce da traže i više naknade štete. Međutim, stavovi i praksa srpskih sudova po pitanju naknada nematerijalne štete, ni na koji način ne ohrabruju ovako visoke naknade, niti je u tom smislu primećena bilo kakva promena nakon izmena zakona iz 2009. godine, te u praksi nije zabeleženo da je ikada usvojen ni približno ovako visok zahtev za naknadu.

2.3. Goran Tasić Gokče, doskorašnji član i, kako mediji prenose, glavni čovek Nove Srbije u Vranju, izuzetno blizak predsedniku ove stranke Velimiru Iliću, protiv koga su u toku dva postupka zbog pokušaja ubistva, na konferenciji za štampu je najavio tužbe protiv Vukašina Obradovića, urednika novina „Vranjskih“. Vranjske su za Tasića, koji je iz Nove Srbije izbačen početkom aprila, zbog pretnji narodnom poslaniku te stranke Radoslavu Mojsiloviću, objavile da u svom dosijeu ima 21 krivično delo, među kojima su pored pomenuta dva pokušaja ubistva, za koja su postupci još uvek u toku, otmice i prevare. „Vranjske“ Tasića dovode u vezu i sa jednim od vodećih beogradskih kriminalnih klanova - Kekinom grupom. Tasić tvrdi da je podneo krivične prijave protiv Obradovića i odgovornih iz policije, tužilaštva i pravosuđa, zato što smatra da su njegova prava povređena, budući da su podaci o ranijim osudama protiv njega morali biti brisani iz kaznene evidencije, te da nisu smeli biti objavljeni.

Shodno odredbi člana 102. Krivičnog zakonika, podaci iz kaznene evidencije mogu se dati samo sudu, javnom tužiocu i policiji u vezi sa krivičnim postupkom koji se vodi protiv lica koje je ranije bilo osuđeno, organu za izvršenje krivičnih sankcija i organu koji učestvuje u postupku davanja amnestije, pomilovanja, rehabilitacije ili odlučivanja o prestanku pravnih posledica osude, kao i organima starateljstva, kad je to potrebno za vršenje poslova iz njihove nadležnosti. Podaci iz kaznene evidencije mogu se dati i drugim državnim organima koji su nadležni za otkrivanje i sprečavanje izvršenja krivičnih dela, kada je to posebnim zakonom

propisano. Na obrazložen zahtev, ovi podaci mogu se dati i državnom organu, preduzeću, drugoj organizaciji ili preduzetniku, ako još traju pravne posledice osude ili mere bezbednosti i ako za to postoji opravdani interes zasnovan na zakonu, kao i samim građanima, na čiju osuđivanost ili neosuđivanost se odnose, na njihov zahtev. Podaci o brisanju osudi ne mogu se nikom dati. U konkretnom slučaju, po našem mišljenju, a shodno odredbi člana 4. Zakona o javnom informisanju, shodno kojoj se u javnim glasilima ideje, informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da zna, osim kada je drugačije određeno zakonom, slobodno objavljuju i to bez obzira na način na koji je pribavljena informacija, ne postoji osnov za odgovornost novinara zbog objavljivanja ovih podataka. Praktičan problem sa kojim bi novinar mogao da se susretne u najavljenom sudskom sporu, tiče se međutim dokazivanja objavljenih podataka, u slučaju kada treba dokazati podatke o brisanju osudi, koji se shodno zakonu ne mogu nikome dati. U konkretnom slučaju novinar bi podatke o brisanim osudama mogao da dokazuje samo posredno, dok bi lice koje faktički jeste osuđivano, u slučaju da su osude brisane, po sopstvenom zahtevu moglo da dobije zvaničan izvod iz kaznene evidencije u kojoj bi stajalo da je neosuđivano.

2.4. Osnovni sud u Novom Sadu osudio je nepravosnažno na tri meseca zatvora dvadesetpetogodišnjeg Vladimira Samardžića iz Novog Sada, zbog pretnji novinarki Brankici Stanković preko društvene mreže „Fejsbuk“. Samardžić je kaznu odslužio u pritvoru, u kojem je bio od 8. decembra do 10. marta.

Članom 138. stav 1. Krivičnog zakonika propisano je da će se onaj ko ugrozi sigurnost nekog lica pretnjom da će napasti na njegov život ili telo ili život ili telo njemu bliskog lica, kazniti zatvorom do tri godine. Stavom 3. istog člana Zakonika, za slučaj da se isto delo učini protiv lica koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, a u vezi sa poslovima koje obavlja, predviđena je kazna zatvora od jedne do osam godina. Kako su pretnje u konkretnom slučaju upućene u vezi sa sadržajem emisije Insajder koja se bavila krivičnim postupcima iniciranim i vođenim protiv vođa ekstremnih navijačkih grupa, to je u konkretnom slučaju zapravo izrečena mera kazne koja je ispod minimuma predviđenog Krivičnim zakonikom, i koja je maksimalno ublažena do krajnje granice predviđene ovim zakonikom. Kazna koja je ispod granice propisane zakonom može se izreći kada sud utvrdi da postoje naročito olakšavajuće okolnosti i oceni da se i sa ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja. U konkretnom slučaju, a o čemu je Brankica Stanković obavestila sud još u decembru prošle godine, Samardžićev slučaj se razlikovao od drugih pretnji preko društvene mreže „Fejsbuk“ utoliko što joj je on elektronskom poštom povukao pretnje i poslao izvinjenje pre nego što je otkriven i uhapšen, te se novinarka nije ni pridružila zahtevu za njegovo gonjenje koje je stavilo tužilaštvo.

2.5 Prvi osnovni sud u Beogradu odbacio je 22. aprila optužnicu Prvog osnovnog javnog tužilaštva protiv Gorana Klješšana, Aleksandra Perišića, Milana Gudovića, Dragana Đurđevića, Nemanje Odalovića i Nemanje Bogdanovića, kao podnetu od neovlaštenog tužioca, jer prema stavu sudskog veća, u radnjama optuženih za koje se terete nema elemenata krivičnih dela ugrožavanje sigurnosti i nasilničkog ponašanja, već eventualno krivičnog dela uvrede. Klješšan, Perišić, Gudović, Đurđević, Odalović i Bogdanović, nakon ovakve odluke pušteni su iz pritvora. Oni su bili uhapšeni nakon fudbalske utakmice Partizana i ukrajinskog Šahtjora 16. decembra prošle godine, sa koje je novinarki B92 Brankici Stanković poručeno da će proći kao ubijeni novinar Slavko Ćuruvija, uz koreografiju koja se sastojala od šutiranja, udaranja u glavu i probadanja plastične lutke, koja je novinarku predstavljala. Tužilaštvo je najavilo ulaganje žalbe na rešenje o odbacivanju optužnica.

Zakonikom o krivičnom postupku, predviđeno je da će veće, u toku ili po završetku glavnog pretresa, rešenjem odbaciti optužnicu, ako utvrdi da sud nije stvarno nadležan, da je postupak vođen bez zahteva ovlašćenog tužioca, odnosno da postoje druge okolnosti koje privremeno sprečavaju gonjenje. U konkretnom slučaju, veće je našlo da je postupak vođen bez zahteva ovlašćenog tužioca. Ono što je u konkretnom slučaju dovelo do žestokih reakcija u javnosti, jeste činjenica da je veće optužnicu odbacilo na samom početku glavnog pretresa, pre nego što je izveden ijedan dokaz. Sudsko veće, na čelu sa sudijom Jelenom Milinović, našlo je da poruka novinarki da će proći kao njen ubijeni kolega Slavko Ćuruvija, ne sadrži kvalifikovanu i ozbiljnu pretnju koja bi ugrozila njenu bezbednost, a da na okolnost ozbiljnosti pretnje u konkretnom slučaju na pretresu dokazi nisu izvođeni. Tužilaštvo je najavilo ulaganje žalbe, a mediji su preneli da je Ministarstvo pravde podnelo inicijativu, koju je podržalo Ministarstvo omladine i sporta, da Visoki savet sudstva preispita sudsko veće koje je donelo konkretnu odluku.